

Samtykkekompetanse – Hovedregel om samtykke §4-1

Samtykkekompetanse betyr at en person kan ta egne avgjørelser og forstå konsekvensene av valgene

- **I utgangspunktet kan helsehjelp bare gis med pasientens samtykke**
- **For at samtykke skal være gyldig må pasienten ha fått nødvendig informasjon om sin helsetilstand og innholdet i helsehjelpen**
- **Pasienten kan trekke sitt samtykke tilbake,**

- Samtykkekravet gjelder for alle former for helsehjelp
 - Pleie og omsorg
 - Undersøkelse
 - Innleggelse og behandling (herunder rehabilitering)
 - Når det gjelder tilbakeholdelse (mot pasientens vilje og er vurdert til å ikke være samtykkekompetent)
- Samtykkekompetansen kan bortfalle helt eller delvis dersom pasienten på grunn av fysiske eller psykiske forstyrrelser, senil demens eller psykisk utviklingshemming åpenbart ikke er i stand til å forstå hva samtykket omfatter.

Den som yter helsehjelp avgjør om pasienten mangler kompetanse til å samtykke etter annet ledd. Helsepersonellet skal ut fra pasientens alder, psykiske tilstand, modenhet og erfaringsbakgrunn legge forholdene best mulig til rette for at pasienten selv kan samtykke til helsehjelp, jf. § 3-5.

Avgjørelse som gjelder manglende samtykkekompetanse skal være begrunnet og skriftlig, og om mulig straks legges frem for pasienten og dennes nærmeste pårørende. Mangler pasienten nærmeste pårørende, skal avgjørelsen legges frem for annet kvalifisert helsepersonell.

- § 4-3 beskriver når samtykkekompetansen kan falle bort, hvem som beslutter dette og formkrav. Bestemmelsen sier imidlertid ingenting om hvordan selve vurderingen skal gjøres.
- Samtykkekompetanse skal vurderes konkret i forhold til den helsehjelpen som skal gis og pasientens forutsetninger for å kunne samtykke skal optimaliseres. Selv om en pasient vurderes å mangle samtykkekompetanse vedrørende innleggelse, kan vedkommende likevel være samtykkekompetent til å vurdere for eksempel legemiddelbehandling
- Å vurdere samtykkekompetanse inkluderer skjønnsmessige og etiske overveielser.

FARV

- evnen til å:
- **Forstå** – evnen til forstå informasjon som er relevant for beslutningen av helsehjelpen
- **Anerkjenne** informasjonen i sin egen situasjon spesielt knyttet til egen lidelse og mulige konsekvenser av de ulike behandlingsalternativene
- **Resonere** -evnen til å resonere med relevant informasjon i en avveining av de ulike behandlingsalternativene
- **Valg** - evnen til å uttrykke et valg

Spørsmål for å vurdere pasientens evne til å forstå sin helsetilstand og det som foreslås av helsehjelp, eksempler

- Hva tenker du om din situasjon/tilstand?
- Hvilke muligheter finnes i din situasjon/for din tilstand?
- Hva tenker du om nytten av behandling og sannsynligheten for at behandling vil hjelpe deg?
- Hva er risiko ved behandlingen og hva er sannsynligheten for at du kan få bivirkninger eller et uønsket resultat?
- Hva tror du vil skje med deg hvis ingenting blir gjort?

Det er mange misforståelser knyttet til å vurdere pasienters samtykkekompetanse, for eksempel:

- "pasienter som ikke følger legens råd har redusert samtykkekompetanse"
- "pasienter som er tvangsinnlagt eller er demente mangler samtykkekompetanse"
- "når samtykkekompetanse mangler så mangler den for alle beslutninger om helsehjelp"
- "mangel på samtykkekompetanse er permanent"
- "alle som er psykotiske/har diagnosen schizofreni mangler samtykkekompetanse"

Case

- Diskuter oppgavene og kom med forslag til tiltak : Etisk, forsvarlig/uforsvarlig, hensyn til pas/ansatte/ andre beboere etc
- **Oppgave 1** - Ola på 75 år står ofte og rister i utgangsdøra som er låst En dag er døren ikke stengt og han kommer seg ut. Når personellet kommer og vil han han med inn igjen, blir han aggressiv og vil ikke være med inn igjen. Han er desperat og sier han må hjem og gå tur med hunden fordi han er hjemme alene. Denne pasienten har vært veldig aktiv og gått daglige turer. Pårørende forteller at pasienten har gitt beskjed om at han aldri vil på sykehjem, og at han var veldig glad i hunden sin, men som nå er død.

- **Oppgave 2** - Olga på 96 år har skrantet det siste året og sier at hun har ikke noe å leve for lenger. Legen har funnet ut at hun har forhøyet CRP, og legen har vurdert at pasienten har en lungebetennelse og vil starte med Antibiotika. Olga er ikke så ivrig på at hun skal ta disse tablettene, - legen ringer derfor pårørende for å informere om at Olga ikke ønsker å ta disse tablettene. Pårørende mener at hun må ta tablettene og at de må knuse de og gi de i syltetøy?
- **Oppgave 3** - Kåre er 85 år- han har vært enslig hele livet, har ingen kone eller barn. Han har ikke hatt innlagt vann ei heller bad i huset. Han har ikke vært så nøye med hygiene. Når han kommer inn på sykehjemmet lukter det vondt av han – og pasienter og personalet mener at det er til stor sjenanse og luften er veldig kvalmende. Det ble derfor konkludert med at han må dusje straks. Pasienten blir rasende, sparker og slår og nekter plent å ta av seg klærne.

- **Oppgave 4** - Alfred (79) bor hjemme hos kona Birgit (75). Han er dement og er på avlastning på sykehjemmet i kommunen annenhver uke. Formålet med avlastningen er i hovedsak at Birgit sin omsorgsbyrde ikke skal bli for stor. Den siste uken Alfred har vært på avlastning har han svirret rundt i gangene for å forsøke å komme seg ut. Han har ristet i dørhåndtak og uttalt at han vil hjem til kona. Hva gjør du? Kan Alfred tilbakeholdes på sykehjemmet?
- **Oppgave 5** - Rigmor (84) lettere dement og bor i kommunal omsorgsbolig. Daglig hjemmesykepleie og tilsyn. Hun er avhengig av blodfortynnende-Trenger insulin to ganger om dagen - Må noen ganger overtales til å godta medisiner. Sykepleier kommer en morgen, og Rigmor vil kaste ut SP. Hun vil være alene. Nekter å ta medisiner og er urokkelig. SP forsøker flere ganger utover dagen, men Rigmor vil verken ta blodfortynnende eller insulin.

Det er mange misforståelser knyttet til å vurdere pasienters samtykkekompetanse, for eksempel:

- "pasienter som ikke følger legens råd har redusert samtykkekompetanse"
- "pasienter som er tvangsinnlagt eller er demente mangler samtykkekompetanse"
- "når samtykkekompetanse mangler så mangler den for alle beslutninger om helsehjelp"
- "mangel på samtykkekompetanse er permanent"
- "alle som er psykotiske/har diagnosen schizofreni mangler samtykkekompetanse"